

НАПРЯМ 5. МЕНЕДЖМЕНТ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-428-6-44>

МОДЕЛЮВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ З УРАХУВАННЯМ АСПЕКТУ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ

Афанасьєв Євген Вікторович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту і адміністрування,
Криворізький національний університет*

Зінонос Наталя Олексіївна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри вищої математики та фізики,
Криворізький національний університет*

Кравцова Ольга Олександрівна

*асистент кафедри менеджменту і адміністрування,
Криворізький національний університет*

Зовнішньо-торгівельні відносини між країнами залежать від багатьох чинників. Проте, у більшій мірі, як показує практика зовнішньо-економічної діяльності підприємств, ефективність реалізації експортного потенціалу України залежить від конкурентних переваг підприємств пріоритетних галузей економіки [1, с. 22–23], зокрема: підприємств машинобудівного і гірничо-металургійного комплексів (МБК і ГМК). Розміщення окремих підгалузей машинобудування України вказує на їхню залежність від дотримання основних принципів розміщення підприємств МБК, які безпосередньо стосуються і підприємств ГМК національного господарства [2, с. 26]. У цьому зв'язку доцільним постає питання щодо можливостей реалізації заходів взаємного імпортозаміщення з метою підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю продукції зазначених підприємств за рахунок формування керуючої дії на політику експортного ціноутворення і, як наслідок раціонального використання їх експортного потенціалу.

До конкурентних переваг, зазначених великих підприємств промисловості національного господарства на сьогодні можна віднести: великі масштаби активної частини основних виробничих засобів, що може сприяти економії інвестиційних ресурсів у заходах забезпечення сталого і прогресивного розвитку; наявність багаточисленних і відносно дешевих трудових ресурсів з високою професійною підготовкою; можливість

створення умов забезпечення підтримки стану виробничих потужностей відносно сучасних вимог науково-технічного прогресу; наявність потужної мінерально-сировинної ресурсної бази, за винятком енергоресурсів.

Разом з тим, на ефективність діяльності великих підприємств МБК і ГМК негативно впливають чинники соціально-економічного розвитку в контексті процесів ендогенізації та загрози зовнішньоекономічній безпеці національному господарству: наслідки впливу пандемії COVID-19 та карантинних обмежень; вплив на розвиток експортної діяльності регіонів України глобальних змін у міжнародній торгівлі в умовах військової агресії Росії; наявність певної кількості неконкурентоспроможних (відносно сучасним стандартам) технологій, методів і способів організації виробництва з високою ресурсоемністю і витратністю; суттєвий знос активної частини основних виробничих засобів; низька мотивація та інтенсивність праці, бюрократизація економічних відносин, соціально-політична нестабільність; нерівномірність в економічному розвитку регіонів та розриви у стандартах життя між ними; недосконалість та відсутність розвитку правил сертифікації та відповідного контролю якості товарів експорту; низький рівень кваліфікації та незначний досвід роботи щодо ефективного збуту продукції за межами України [3, с. 27–30, с. 53–57, с. 64–65; 4, с. 149–150].

Негативний вплив на експортну діяльність українських підприємств спричиняє сукупність екзогенних факторів: брак інвестиційних коштів і, перш за все іноземних, що пов'язано із обережністю та певною недовірою в економічних відносинах з Україною; відсутність сумісності й узгодженості з міжнародними стандартами якості та відповідальності за недоброякісну продукцію; зменшення попиту та цін на товарну продукцію традиційного українського експорту; дискримінація українських товарів на зовнішніх ринках, у тому числі за рахунок підвищення вимог споживачів до якості, сервісного супроводу, технологічного рівня продукції; відсутність належного стратегічного бачення держави стосовно підтримки розвитку експортно-орієнтованих підприємств; несприятливе бізнес-середовище всередині країни щодо підтримки й супроводу експортерів; непривабливість іміджу України у світовому економічному просторі, обумовленого корупційними скандалами, «тіньовою» економікою, злочинністю тощо. Проте, вагомим чинником завоювання і утримання позиції на ринку, забезпечення максимального продажу товарної продукції є її якість і постійна оновлюваність. З огляду на зазначене, повертаючись до основного завдання даного дослідження, а саме моделювання й оцінювання рівня експортного потенціалу підприємств пріоритетних галузей економіки слід зауважити, що серед існуючих наукових та науково-методичних праць за цією тематикою практично відсутні ґрунтовні та чіткі відповідні методики.

Узагальнюючи ряд існуючих аналогічних підходів у менеджменті та використовуючи сучасний математичний апарат, можна говорити про доцільність використання методики комплексної оцінки експортного потенціалу підприємства [5, с. 212]. Визначальним етапом пропонованого методичного підходу є системне моделювання оптимізації обсягів реалізації товарної продукції у вартісному вираженні, де відображаються взаємозв'язки ключових показників господарювання підприємства з урахуванням особливостей зовнішньо-економічної діяльності в контексті реалізації заходів імпортозаміщення. Відповідна економіко-математична модель може бути представлена у такому вигляді:

$$OP = (k_{BP} + k_{EK})(B_{CC\uparrow} + MB_{IC\downarrow} + P_p), \quad (1)$$

де OP – обсяг реалізації товарної продукції, тис. грн.; k_{BP} , k_{EK} – частки реалізації товарної продукції на внутрішньому ринку і зовнішнього ринку відповідно, частка од.; $B_{CC\uparrow}$, $MB_{IC\downarrow}$ – функції зростання внутрішньої складової собівартості та зменшення імпоротної складової матеріальних витрат в процесі їх імпортозаміщення відповідно, тис. грн.; P_p – прибуток від реалізації товарної продукції, тис. грн.

Прогнозування можливої величини зростання частки товарної продукції експортно-орієнтованих підприємств доцільно здійснювати за допомогою комплексного системного економіко-математичного моделювання обсягів реалізації продукції на зовнішніх ринках у вартісному вираженні (1), зокрема, шляхом використання методів оптимізації рівня експортного потенціалу підприємств з урахуванням мінімізації матеріальних витрат при реалізації заходів імпортозаміщення у контексті цінової політики, спрямованої на підвищення їх конкурентоспроможності за умов впливу зовнішньо-економічних ризиків.

Список використаних джерел:

1. Афанасьев С.В., Нусінов В.Я. Формування теоретичних передумов щодо апаратної реалізації досліджень інноваційних процесів національного господарства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 13. С. 22–26.
2. Research on the development of the machine-building industry of Ukraine: state and prospects – multi-authored monograph. Latvia: «Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2017. 200 p. URL: <https://philpapers.org/archive/SAR-41.pdf>
3. Глобальні чинники та ризики ендегенного розвитку регіонів: наукове видання. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор М.І. Мельник. Львів, 2022. 150 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку») URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220039.pdf>
4. Фабрика І.В. Оцінка експортних виробничих можливостей підприємств машинобудівного комплексу України. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2014. № 9. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2014-9_0-pages-147_151.pdf
5. Фабрика І.В. Механізм управління експортним потенціалом машинобудівного підприємства. *Економічний аналіз*. 2017. Том 27. № 2. С. 209–217.